

CUVÂNT INTRODUCATIV

Limba literară, varianta îngrijită și normată a limbii naționale, este o categorie istorică, ale cărei caracteristici se constituie în timp și evoluează permanent printr-o complexă relație cu evoluția culturii. Cartea, în înțelesul larg al termenului (scrieri difuzate deopotrivă prin copiere manuscrisă sau prin tipar), ale cărei apariție și difuzare au fost patronate secole la rând de Biserică, a reprezentat factorul determinant în constituirea și apoi în devenirea formei limbii noastre de cultură. Iar schimbările produse în atitudinea față de existența și față de tipul cărții, față de conținutul și de proveniența acesteia, față de forma, respectiv de norma ei lingvistică sau stilistică sunt de aceea relevante în încercarea de identificare a etapelor importante din istoria românei literare. Constatarea acestor schimbări permite, corelat cu mutațiile produse în cultura românească în general și în cultura autorilor de texte românești în special, identificarea caracteristicilor avute de scrisul nostru literar, în perioade largi de timp, dar și în momentele de schimbare accentuată.

Studiile grupate în prezentul volum sunt consacrate, în această perspectivă larg culturală, unor aspecte dintre cele mai diverse ale limbii române literare, înțelegând ca proces.

În prima parte sunt abordate chestiuni privitoare la scrisul religios, componentă definitorie a culturii vechi românești, devenită, în epoca modernă, variantă conservatoare a românei literare actuale. Sunt cercetate alfabetele vechilor scrieri religioase și relația lor cu apartenența credincioșilor la mișcarea religioasă răsăriteană sau la una dintre cele apusene, modul în care textul religios a devenit model în structurarea stilistică a românei literare și poziția limbajului bisericesc actual în cadrul scrisului românesc modern, respectiv trăsăturile sale individualizatoare, definitorii.

Studiile grupate în partea a doua a volumului cercetează aspecte diverse ale lexicului românesc literar: influențe culturale importante, privite în perspectivă diacronică, încercări de constituire a unor vocabulare de specialitate, cu oscilația firească între lexicul uzual, împrumut, calc și creație analogică, respectiv încercări diverse de realizare a unui lexic literar elevat prin aplicarea unor principii specifice mișcării latiniste.

Problemele normei literare, în plan ortografic, fonetic, morfologic sau lexical, nu totdeauna atent și în detaliu studiate, constituie obiectul cercetărilor grupate în partea a treia a lucrării. Sunt puse în evidență dovezi ale prestigiului cărții tipărite, apărute încă la cumpăna veacurilor al XVI-lea și al XVII-lea, o formă incipientă de normă ideală; este evidențiat, pe linia unor cercetări de tradiție, rolul cărții religioase muntenești în crearea normelor literare supradialectale; sunt urmărite și ilustrate câteva încercări de aplicare a principiilor mișcării latiniste de modernizare a românei literare prin crearea unor norme morfologice elevate sau prin propunerea unui lexic literar creat pe baza modelului latino-roman.

Iar în ultima parte a cărții, sunt puse în evidență unele caracteristici ale stilurilor românei literare vechi sau moderne: constituirea unor variante specifice comunicării științifice înainte de sfârșitul veacului al XVIII-lea; apariția unor elemente individualizatoare pentru scrisul beletristic vechi, ilustrat de mari autori, precum Dosoftei și Dimitrie Cantemir; utilizarea cu intenție marcat stilistică a unor fapte de limbă veche în cadrul limbajului poetic eminescian.

Unele dintre aspectele cercetate (precum existența, în limba literară actuală, a două variante literare, una laică, iar cealaltă, specifică Bisericii, rămasă individualizatoare pentru domeniul religios și continuând, prin norme distinctive, româna literară veche, respectiv constituirea unei variante stilistice distincte pentru scrisul științific chiar din secolul al XVIII-lea) încă stârnesc discuții în contradictoriu între specialiștii domeniului. Problema apariției unor norme ideale, manifestate prin acceptarea modelului impus de cartea tipărită, în cadrul scrisului românesc vechi, sau prin raportarea la modelul latinesc și la unele forme „clasice” care îl ilustrează, în epoca latinismului ardelenesc sau a celui academic, așteaptă și ea validarea din partea specialiștilor.

Sunt acestea motive care justifică reluarea în cadrul prezentului volum a unor studii tipărite uneori cu multe decenii în urmă.

Întrucât sunt republicări ale unor texte apărute în reviste de specialitate sau în volume colective, studiile selectate acum păstrează neschimbată interpretarea dată faptelor la vremea primei lor apariții. Pentru același motiv, păstrarea nealterată a datelor care au format baza cercetării și au constituit argumentul pentru afirmațiile formulate, bibliografia a rămas și ea nemodificată. Am procedat, în schimb, la câteva (foarte puține) schimbări ale formei inițiale a unor articole, impuse în mod necesar de reunirea textelor între copertele aceluiași volum. Desigur, au fost eliminate tacit greșelile constatate în momentul reluării primei redactări.

În forma actuală, volumul are, în mod aproape firesc, o structură eterogenă. Toate problemele abordate se află însă în strânsă legătură cu cercetarea evoluției limbii noastre de cultură.

Fiind destinat specialiștilor în istoria românei literare, dar deopotrivă și celor interesați de evoluția în timp a limbii noastre de cultură, adresându-se deci implicit și studenților filologi, volumul nu putea fi realizat fără acceptul generos al conducerii Editurii Academiei Române și fără contribuția competentă a doamnei Alexandra Ciutacu, care a urmărit, cu grija redactorului avizat, întregul proces de pregătire a cărții pentru tipar.

Le mulțumesc pentru încredere și pentru sprijin.

Mulțumesc de asemenea domnului academician Grigore Brâncuș, martor permanent al căutărilor mele științifice, și doamnei profesoare Gabriela Pană Dindelegan, membru corespondent al Academiei Române, pentru amabilitatea cu care au acceptat să parcurgă și să evalueze prezentul volum în vederea publicării.

Sper că eforturile depuse pentru editarea în bune condiții a lucrării își vor găsi pe deplin justificarea în interesul cu care aceasta va fi primită și în efectul pe care parcurgerea ei îl va avea în înțelegerea adecvată a procesului de constituire și de evoluție a limbii noastre de cultură.